

İDARE MERKEZİ
ANKARA, İstanbul Caddesi
Maarif Eminliği yanında

İSTANBUL BÜROSU
İstanbul, Ankara Caddesi
No — 87

HAYAT

Fiatı her yerde 15 kuruş
seneliği, posta ile 7,5 Türk Lirası
(Ecnebi Memleketlere 7,5 Dollar)

Abona ve ilan için İstanbul
bürosuna muracaat edilir
Yazı işlerinin mercii Ankara
merkezidir

Hayata, daima hayata.. Dünyaya daha çok hayat katalım!

— NIETZSCHE —

Cilt: V

Ankara , 24 Kânunsani , 1929

Sayı: 113

Bizde ve Fransada Tiyatro Tenkidi Edebiyatı

«Temps» gazetesinde, 25 teşrin-sani pazar akşamı civar hariç olmak üzere Pariste oynanan tiyatroların ilânlarına bakıyorum. Provalar sebebiyle üç tiyatrodan bir iki gece oyun yok; kırk tiyatrodan oyun oynanıyor ve mukzikhollar bu rakkamdan hariç bulunuyor. İstanbul nüfusunu Parisinkinden altı yedi kerre aşağı kabul etsek bile, şehrimizde bu nisbeti medeniyetle gene yedi sekiz tiyatro bulunması lâzımdı. İlâveye lüzum yok ki, bu tiyatro çokluğu Parise has değildir. Ziyareti bana nasip olan yüz, yüz elli bin nüfuslu her garp belde-sinde, iki üç tiyatro gördüm. Fakat bu adet mukayesesi mevzuun dahilinde bulunmadığından, başka bir maksadın teşrihi için Paris sahnelerine avdet ediyorum. Bunları hemen her kes bilir ki iki kısımdır, ve bir kısmı resmî, diğer kısmı hususidir.

Büyük anne kızmağa, söylenmeğe, efkârı umumiye tenkit ve alay etmeğe başlar.

Jorjet bir çocuk sahibi olmak maksadıyla bir gün kendini bir tarla kenarında serseribir dilenciye teslim eder. Bir zaman sonra vak'a duyulur; köyde bir gürültüdür kopar. Köylülür kiskandıkları insana karşı asla müsamahakâr degillerdir. Yavaş yavaş her kes, hatta namusu bahasına elde ettği çocuk bile kendinden yüz çevirir. Kadın ni-

Resmiler Maarif nezaretinin Güzel san'atler dairesine merbut olan Opera, Komedifransez, Odeon ve Operakomik gibi bir kaç sahnedir ki, klasik eserlerle bu unvana namzet yeni şeyleri oynarlar, ve bu itibarla, bu tiyatrolarda, hemen her akşam bir başka piyes vaz'ı sahne olunur. En meşhurlarını Jimnas, Edvarset, Portsenmarten, Variete, Teatrdöpari ve saire teşkil eden gayrı resmî sahnelerde ise, bir piesin oynanma müddeti gayrı muayyen yani halkın rağbetine bağlıdır. Galip beyin (Avokat-Zehra Ferit) namıyla lisanımıza çevirdiği (Metr Bolbek e son mari) isminde bir komedi, Atene atlı tiyatrodan, aldanmıyorsam bir seneden fazla zaman oynandı. Tiyatroların adedini saydığım bu Temps nüshasında işte Portsenmartenin bir ilânı (dördüncü Napolyon) pyesinin yüzüncü oyna-

hayet isyan eder, bu defa çocuk için deyil fakat sırf kendi zevki için! Kendini güzel bir gence teslim eder ve onunla kaçır.

Gene o münakkit diyor ki: «köy ve köylüler hakkında yazılmış hiç bir kitap bizde bu kadar kuvvetli bir tesir hasıl etmedi. Bu nevi eserler kölüyü ya çok haşın yahut ta çok şairane gösterir. Halbuki «Jorjet Garu» toprak adamlarını oldukları gibi gösteriyor: İptidaî, kurnaz, inatçı insanlar ki hayatlarını istinat

nış gecesini bildiriyor. Bizim yegâne tiyatromuzda her oynanan oyunun ancak bir kaç gece halkın rağbetini temin edebildiği düşünülür ve bir de bu rakkamlar göz önünde tutulursa, tiyatromuzun Fransız tiyatrosundan süphsiz pek geri olacağı da zarurî görülür. Binaenaleyh, bizdeki tiyatro tenkitlerinin de Avrupa-daki tiyatro tenkitlerine nazaran pek basit ve nakıs olmaları da belki zarurîdir.

İlim ve Edebiyat hayatını az çok bildiğim Fransız payitahtında, resmî tiyatrolar yaz mevsiminde de aynı faaliyeti gösterir, ötekiler ise kısa birer müddet kapalı kalırlar. Asıl tiyatro mevsimi olan kış aylarında ise, şehrin kırk, kırk beş tiyatrosunda değişen piyesler, haftada asgarî üç ve azamî sekiz dokuz yeni piyesin temaşagerana arzolanmasını istilzam eder. Ve bu piyeslerin

ettirdikleri iki üç umdeden biri taarruza uğradığı gibi gayet fena mahlûklar olabilirler»

Şehirle köy arasındaki şiddetli rekabet te bu kitapta gayet güzel tasvir edilmiştir.

Bu zengin fakat hiç bir lüzumsuz noktası bulunmayan roman şiddetli ve cesur bir eserdir.

Hayat gibi sert ve beklenmez arızalarla dolu bir akisi vardır.

REŞAT NURİ

cümlesi, ilk önce bazı davetlilerle beraber tiyatro münekkitlerine gösterilir. Parisin, adedini doğrusu bilemediğim bütün gazete ve mecmualarının birer temaşa münekkidi vardır ve hepsi de intibalarını piyesin ve muharririnin ehemmiyetine göre kısaca ve ya uzun uzun anlatırlar. Fransada tiyatro asırlardan beri manzum ve mensur olarak ve dram ve komedi şeklinde nice hayat safhasını göstererek devam edip gitmekle beraber, tabii vaktiyle tiyatrolar böyle çok değil ve her sınıf halk için tiyatroya gitmek âdet değildi. Ve alelhusus gazete okumak yemek içmek gibi bir ihtiyaç haline geleceği tahayyül bile olunmuyor, daha gazete pek çıkmıyordu. Hele Korneyin(Corneille), Rasinin (Racine), Molyerin (Molière) piyesleri mahdut ve güzide zümreler huzurunda, ve çok defa ilk önce saraylarda oynanmış ve makaleler değil leh ve aleyhde dedikodular tevhit etmiştir. Tiyatro tenkidi edebiyatı gazetelerin taammümünden ve gazeteciliğin zaferinden sonra başlamış ve geçenlerde yüzüncü senei velâdeti hatırasının tazelenmesini mucip olan Sarseyle kat'i bir nev'i edebî şeklini almıştır. Tâ ölümüne kadar, ilerilemiş yaşına rağmen bütün gecelerini yaz kış tiyatroda geçirecek ve on kerre gördüğü piyesi gene seyredecek kadar bu işe aşık olan Temps gazetesi temaşa münekkidi Sarsey, tiyatro âleminde hâlâ unutulmamış, Temps'nın tiyatro münekkitliğini ise ailesine miras bırakmıştır. Netekim şimdi bu işi yapan Pier Brison (Pierre Brisson) kızının oğludur. Sarsey' tiyatronun yaşamak için dolması icap ettiğini düşünür ve piyesleri halkın rağbetine mazhar olan ve ya olmayan

piyesler şeklinde ikiye ayırarak bu rağbeti temin edebileceğine hükmettiği piyesleri medheder, ve takdirini de, zemmini de muayyen düsturlara istinat ettirerek, temiz fakat heyecansız bir lisanla yazar, ilmî bir mesele teşrih ediyor gibi muhakemeler yürüttü. Halbuki bir çok münekkitler hiç bir usul ve kaide vaz'ına kalkmayarak, sırf oyundan ne gibi bir intiba almışlarsa bunu anlatırlar. İşte meşhur Jul Lömetr (Jules Lemaître) böyle bir münekkitti. Elyevm Figaro gazetesinde yeni piyeslerden bahseden ve Hanri dö Renyenin (Henri de Regnier) zevcesi olan şair ve romancı Jerarduvil (Gerard d'Houville) bunlardan aldığı intibaları o kadar şahsî görüşler ve şairane düşüncüler şeklinde yazmaktadır ki, makaleleri çok kerre birer mensureye benziyor.

Bizdeki tiyatro tenkitlerine gelince, bunlar hiç bir maziye malik değil. Ancak Abdulmecit ve Abdulazız zamanlarında tiyatro başlamış, fakat münekkit doğmamış, meselâ (Vatan) piyesi oynandığı tiyatro binasının temellerini sarsacak bir ateş tevhit ettiği halde, tenkit makaleleri yazılmasına sebep olmamış, Abdulhamit zamanı ise tiyatroya da matbuata da harple gectiğinden, bu nevi edebî tiyatro ile beraber 10 temmuz inkilabını beklemişti. O zamandan beri ise tiyatronun azamî bir inkişaf gösteremediğini kabul, fakat temaşa tenkidi vadisinde hiç bir terakki olmadığını itiraf etmeliyiz. Daha Darülbedayiin teşekkül etmediği ve Burhanettin B. isminde bir aktörün Fransada bile tanınmış olduğu davasıyla meydana rakipsiz kaldığı zamanda bu aktörün oynadığı piyesler

hakkında Celâl Sahir beyin Serveti Fununa yazdığı makalelerle şimdi yazılanların çoğu arasındaki fark Celâl Sahir beyin gayrı kabili münakaşa surette lehinedir. Hatta Sahir beyden evvel Saffet Nezihi beyin yazdıkları da şimdikilerden daha kuvvetli ve ihtimamlı yazılardır.

Yunan ve Roma tiyatrolarından bahsetmesek de gene dünyada tiyatronun bir kaç asırlık ve ne zengin bir mazisi var. Tiyatro münekkidi bütün klasik eserleri ve tiyatronun son geçirdiği bütün safahati okumuş ve bilmiş olacaktır. Ve bizde oynanan bir oyunun iyi ve ya fena oynandığını ancak uzun tettebbuler ve hatta dikkatli seyahatlar sayesinde gösterecek ve fikirlerini meselâ (Deyus) piyesinde olduğu gibi bir münakaşa açılınca esaslı bir şekilde izah ve ispata muktedir olacaktır. Münekkit, karie ve sahneye karşı ağır mes'uliyetleri yüklenmiş bir adamdır. Ve memleketimizde Avrupaî bir matbuat hayatı artık başlarken, bütün gazete ve mecmualardan, sade tatlı ve temiz yazan değil fakat tiyatronun mazisine de bu günkü vaziyetine de bihakkin vakıf kimselere, ve ancak onlara temaşa tenkidi yazmak hakkını vermeleri talep olunmalıdır.

NAHİT SIRRI

